

Något om posten vid järnvägen

Värnamo - Nässjö

*Efter föregående öppning nu var
 järnväg för tiden gärdag blifvit i hela sin
 längd från Halmstad till Nässjö öppnad
 för allmän trafik, hvilket vi ansett
 oss böra pålunda meddela under hän-
 visning till den i förant äfjende från
 Trafikchefskontoret utgående järnväg
 tillfärdigt tidtabellen. -*

Halmstad den 21 December 1882.

Å HALMSTAD-JÖNKÖPINGS
JERNVÄGS AKTIE BOLAGS vägnar

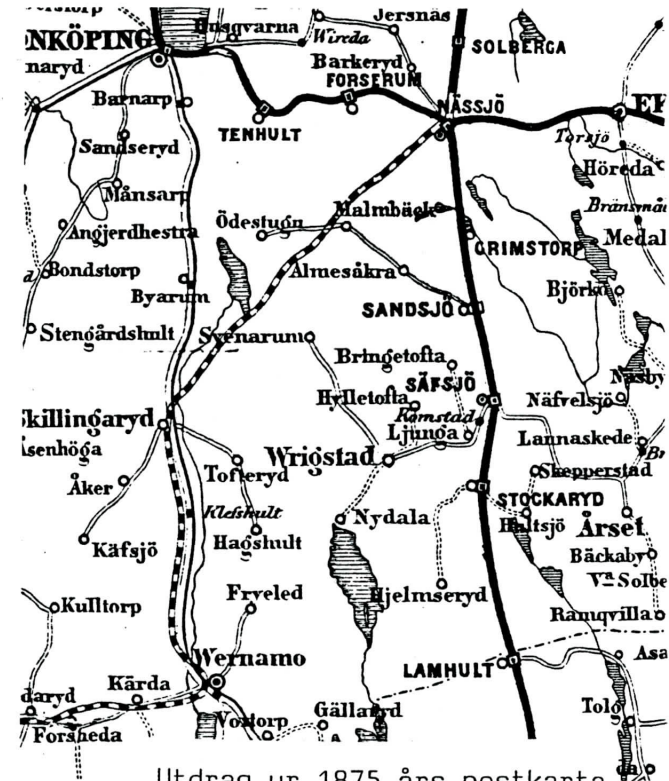
Erik Lindgren

Innehåll

	sid
Förord	1
Värnamo	3
Hörle	9
Fryele	10
Klevshult	13
Skillingaryd	15
Aker	18
Vaggeryd	
(Götafors)	21
Hook	
(Lindfors)	23
Malmback	24
Fredriksdal	25

Tecknens Förklaring.

- ⊙ Postkontor
- Postexpedition
- Poststation
- Gästgärdsgård eller annat skjutsombyteställe
- Jernvägar

Utdrag ur 1875 års postkarta

Som framgår av inledningen i skriften om delsträckan Halmstad-Värnamo var det länge ovisst om startdag för tågtrafiken. Det vållade bekymmer för de postansvariga eftersom det ansågs angeläget från båda parter att utnyttja tågförbindelsen tidigt och därigenom kunna slopa onödiga landsvägstransporter.

Osäkerhet om startdatum ledde emellertid vid vissa järnvägar till att postverket valde att inte haka på just den dagen utan ett senare datum inför vilket man i lugn och ro kunde både planera och informera. I det fall som detta häfte berör, gick lång tid mellan tågstart och genomförd postal omorganisation. Sålunda inrättades järnvägspoststationerna mellan Värnamo och Lindefors den 1 mars 1880, den gemensamma födelsedagen för poststationerna med namnen Hörle, Skillingaryd och Lindefors med tågbefordran enligt den tidtabell som återges på vidstående sida. I Vaggeryd fanns långt tidigare en lantpoststation. Senare tillkom ytterligare några järnvägspoststationer. Från några stationer gör jag avstickare landsvägsledes till närliggande lantpoststationer.

Jag har på ett ställe i häftet valt att göra en faktaruta. Innehållet däri kan mina vana läsare hoppa över, medan det kan vara av vikt för nytillkomna läsare genom att det förklarar viss bakgrund till ett avsnitt i häftet.

Vid vårt lands förvaltningspostkontor har med något enda undantag inte förekommit förening av post- och järnvägstjänst. I denna skrift liksom i tidigare lämnar jag i konsekvens därmed inte några personaluppgifter eller någon järnvägsinformation för orter med förvaltningspostkontor, d v s Värnamo och Nässjö.

Växjö i februari 1999

Erik Lindgren

Värnamo

Verksamheten vid postkontoret i Värnamo har inte varit föremål för någon form av förening med järnvägsgöromål, varför detta postkontor kunde lämnas därefter i detta sammanhang enligt slutraderna i förordet. Jag har emellertid valt att på de fem följande sidorna återge ett utdrag av textmassan i minneshäftet 1974 i anslutning till att postkontoret i Värnamo fick nya lokaler.

Halmstad—Lindefors.

(Från den 1 mars 1880.)

△ N:r 2.		Denna spalt läses nedifrån och uppåt.
8,0	<i>Halmstad</i>	4,23
8,13	<i>Sperlingsholm</i>	4,8
8,33	<i>Enslöf</i>	3,49
9,5	<i>Oskarsström</i>	3,24
10,19	<i>Torup</i>	2,15
10,49	<i>Kinnared</i>	1,36
11,23	<i>Landeryd</i>	12,56
12,6	<i>Smålandsstenar</i>	12,13
12,39	<i>Ölmestads station</i>	11,22
1,5	<i>Bredaryd</i>	10,51
1,24	<i>Forsheda</i>	10,36
2,9	<i>Värnamo</i>	9,45
2,33	<i>Hörle</i>	8,33
3,19	<i>Skillingaryd</i>	7,42
3,47	<i>Vaggeryd</i>	7,9
4,10	<i>Lindefors</i>	6,45

N:r 1.

△

Postkontoret i Värnamo öppnades den 1 augusti 1765 på grund av ett kungligt brev, daterat den 21 februari samma år.

Jämfört med många andra större orter är postkontoret i Värnamo inte särskilt gammalt. Det fanns sålunda redan ett hundratals postkontor i Sverige, därunder fyra i Jönköpings län, när Värnamo bevärdigades med ett sådant.

Ändå har Värnamo gamla postanor, ty i byn fanns ända sedan postbondeinstitutionens begynnelse dagar en postgård med skjutsombytte. På 1740 års »Wäge-Charta öfwer Påst- och Gästgifware Gårdar uti Jönköpings Län» finner man Värnamo som knutpunkt för de postföringslinjer som förenar de på avstånd kringliggande städerna. Postväskor till och från åtskilliga orter lastades om på postgården i Värnamo.

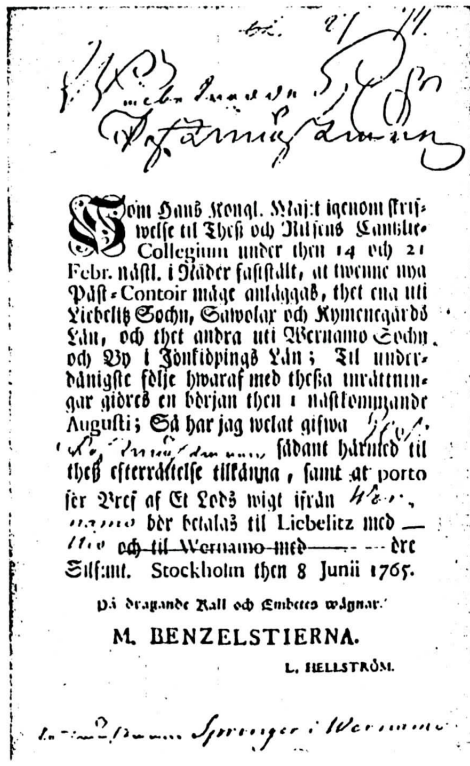
Det officiella tillkännagivandet om att ett postkontor skulle inrättas i Värnamo finner vi i ett tryckt cirkulär med frakurstil, undertecknat »Stockholm then 8 Junii 1765 på dragande Kall och Embetets vägnar M. Benzeltierna». I samma cirkulär tillkännages inrättandet av ett postkontor i Savolax i Finland.

Men hela fyrtio år tidigare hade ett postkontor inrättats i Qvarsebo. Om det då hade funnits några starka lokalpatriotiska krafter i Värnamo, kunde det nya postkontoret kanske lika gärna ha hamnat där. Bakgrunden var nämligen ett påpekande vid 1724 års riksdag av representanter för ridderskapet och adeln, att vissa trakter i Älvsborgs

och Jönköpings län hade mellan fem och åtta mil till närmaste postkontor.

En hemställan om inrättande av ett postkontor mellan Halmstad och Jönköping åtföljdes av förslaget att rytmästare Gustaf Otto Billbergs säteri skulle vara postkontorets läge och att bokhållaren Olof Borell skulle sköta posten. Ett kungligt brev den 5 februari 1725 gav bifall till framställningen och Borell fick sin postmästarefullmakt den 30 april samma år. Nio olika chefer hann sitta i sätteriets postmästarstol innan postkontoret flyttades till Gislaved på grund av ett kungligt brev, daterat den 29 augusti 1851. Om flyttingen fick postmästaren i Värnamo order att informera allmänheten genom anslag i förstugan till Värnamo postkontor.

Den förste postmästaren i Värnamo var Johan Gustaf Springer, som avled vid blott 50 års ålder mitt under brin-

Det officiella tillkännagivandet om att postkontor skall inrättas i Värnamo.

nande gärning. Han hade då hunnit vara på postmästarstolen i sju år och efterträddes av Nils Petter Mellgardt, som fick befattningen vid 26 års ålder.

Mellgardt var mångsysslare och intresserade sig inte minst för att hjälpa andra. Han fick år 1778 tillstånd att »vid domstol betjäna rättsökande såsom fullmäktig». Redan vid 49 års ålder fick han avsked efter 23 års oförvitlig tjänst. Vi spårar honom i ett kungligt brev hela 18 år efter avgången, då han tillerkändes en pension på 33 riksdaler 16 skilling. Han hade blivit blind och saknade möjlighet att försörja sig.

Lönen som postmästaren uppbär var länge 100 riksdaler per år, vartill kom dels kontorshyra om 50 riksdaler och »expenser af alla slag» om 33 riksdaler 16 skilling, dels »tillökning för under lönen inbegripne 9 tunnor spannmål». Spannmålspriset varierade. År 1839 kostade tex

9 tunnor 23:21, 1840 11:39 och 1841 10:42. Det sjönk till en riksdaler per tunna år 1842 och höll sig vid detta under en tioårsperiod, då postmästarlönen totalt uppgick till 192 riksdaler årligen. Lönen höjdes emellertid till 300 riksdaler år 1850, vartill kom expenser med 166:32, ett belopp som höll sig till 1856, då det blev förstärkning med 100 riksdaler som tjänstgöringsarvode.

Sedan gick det snabbare i höjden och 1859 var lönen 800 riksdaler, vartill kom 200 riksdaler i arvode till skrivarebiträde och 400 riksdaler i expenser. Dessutom fick postmästaren åtnjuta 2 % i provision på postkontorets uppörd.

Postkontorets ursprungliga belägenhet i Värnamo är likasom på de flesta orter med gamla postkontor svår att fastställa. Enligt uppgift skall det 1767 ha legat vid Mosslegatan och i början av 1800-talet på Kleväliden. Innan det flyttades till Stationsplan år 1899, låg det sannolikt bakom Skånska Bankens nuvarande fastighet.

Tidigare har postkontoret troligen varit inrymt i de olika fastigheter, där postmästarna hade sina bostäder, under en period i Ouchterlonyhuset, som ägdes av postmästare Paul Billing (1844—1867). På vinden har en senare ägare funnit postala inventarier såsom postlåda av trä och lüderväska som tillhört postdiligenserna. De finns nu i hembygdsföreningens samlingar i Apladalen. Det intresse som bland annat ortspresen väckt för posthistoria i Värnamo kan måhända bära frukt på så sätt att fler fakta kommer i dagen efter det denna återblick skrivs.

I sjuttiofem år har postkontoret funnits i de lokaler som överges i september 1974. Det är en ovanligt lång tidsperiod och det torde inte finnas många postkontor som kommer i närheten av det rekordet.

Ur historiken.

Om de 18 postmästare som hittills har varit chefer för postkontoret i Värnamo finns åtskilligt att berätta. De har var och en gjort sin insats och förtjänat säkert närmare omnämnande. Men vi skall inskränka oss till att lämna korta uppgifter om några av dem.

Paul Billing (1844—1867) har redan nämnts. Han kallades »köpingens fader» och intog en ledande ställning i det kommunala livet. Han var med bland undertecknarna när man begärde köpingens friblivande från Jönköpings stad. Billing tillhörde också den första köpingsstyrelsen, där han var »ordningsman». Styrelsen bestod av ordningsman och sex äldste.

Frans Oskar Wallander (1868—1878) satt vid rodret under den dynamiska tid då den legendariske generalpostdirektören Wilhelm Roos lät genomföra några av sina reformer. Kronobrevbäringen skulle enligt ett riksdagsbeslut upphöra den 1 januari 1874 och en mängd nya postföringar och poststationer skulle organiseras i det sammanhanget. I Småland hade landshövdingarna varit kvicka i vändningarna vid kontakten med postmästarna och de tre länen fick omkring 230 nya poststationer den 1 januari 1874, motsvarande 43 % av alla poststationer som öppnades denna historiska dag.

Landsbygdens postanordningar var egentligen inte Wallanders starkaste sida. Han hade i unga år specialiserat sig på den gren av postens verksamhet som följde i järnvägaras spår. Blott 21 år gammal fick han år 1859 generalpostdirektörens uppdrag att i Danmark studera arbetet inom järnvägspostexpeditionen. Här om avgav han berättelse till den svenska generalpoststyrelsen. Han blev postexpeditör på linjen Göteborg—Töreboda samma år och tre år senare på linjen Stockholm—Hallsberg. Innan han

Förändringar av postlokalerna.

Under de här åren har det givetvis skett förändringar av postlokalerna. Sålunda gjordes 1935 en tillbyggnad på 8,5×8 m i fastighetens nordöstra hörn. Den inrymde i markplanet brevbararexpedition och postintag från Postgatan. I källarplan blev det bl a »plats för åkdon».

Nästa utbyggnadsetapp föregicks av en diskussion i ortspresen där åsikterna bröts i fråga om tillbyggnad eller nybygge. Postverket hade på 1940-talet köpt en tomt i kv Gåsen i akt och mening att uppföra ett nytt posthus. Trots att Generalpoststyrelsen ett par gånger i sina petita till regeringen satt Värnamo på framskjuten plats, hade nybyggnadsfrågan skjutits i bakgrunden. För att klara de mest akuta lokalproblemen väckte postmästare Robert Karlström år 1951 förslag om en tillbyggnad såsom en provisorisk lösning. När en sådan lösning började siktas kunde man i Värnamo Nyheter den 14 april 1953 läsa, att »postmästaren och kommunala styresmän ha olika åsikter». Postmästaren finner planerat provisorium ganska tillfredsställande men byggnadsnämndens ordförande vill karakterisera förslaget om tillbyggnad av posthuset som en ren nödlösning. »Förslaget innebär en klar besvikelse för staden». Drätselkammarens ordförande anslår samma tongångar: »Man känner sig högeligen missbelåten med den vändning som frågan tagit». Alltnog tillbyggnad blev det i fastighetens nordvästra hörn och den var klar 1954. Den gav ett tillskott på 80 m² i markplanet med postintaget flyttat från Postgatan till SJ-sidan av posthuset. I källaren fick man lunchrum och omklädningsrum. Nyttillskottet möjliggjorde omdisposition och modernisering av övriga utrymmen. »De gamla tränga omoderna lokalerna hade med ens blivit ljusa, högmoderna och trivsamma» enligt en tidningsartikel.

befordrades till postmästare i Värnamo, hade han också hunnit vara förståndare för postkupéexpeditionen på Västra Stambanan.

I samband med genomförandet av den stora postreformen vid kronobrevbäringens upphörande med utgången av år 1873 ändrades postkontoret i Värnamo till postexpedition. I realiteten innebar postanstaltens lägre status ingen förändring. Chefen titulerades fortfarande postmästare, ehuru förståndare för postexpeditioner på den tiden normalt kallades postexpeditörer. Skillnaden mellan postkontor och postexpedition låg bara i klassificeringen — de fullständiga postanstalterna var indelade i åtta klasser, av vilka de fyra största var postkontor och de andra postexpeditioner. Det kom en ny normalstat 1884, men många postkontor som hade rönt Värnamos öde vid årsskiftet 1873—74, tex Gislaved och Ljungby, benämndes åter postkontor redan från den 1 januari 1882.

Postmästare Wallander hade då hunnit befordras till postmästare i Västervik och hans efterträdare Johan Linders (1878—1889) var den som fick uppleva den dag då tjänstestället i Värnamo åter kallades postkontor. Så mycket tristare öde i fråga om makt fick efterträdaren till Linders, Lorentz Petter Sylvan (1889—1913). Det var under hans tid, som järnvägen Falköping—Landeryd byggdes. När den var färdig, fann generalpoststyrelsen skäl att ge poststationen i Landeryd högre status. Ett postkontor inrättades där den 1 oktober 1907 med ett förvaltningsområde omfattande 17 poststationer. Det var inte fråga om 17 nya poststationer, utan man lät postmästare Torsten Holm i Landeryd helt enkelt annektera en stor del av Värnamos tidigare postområde. Postmästare Sylvan fick se sitt eget område förminskat till hälften.

Landeryes storhetsperiod varade till den 1 augusti 1936, då postkontoret klassades ner till poststation. Det är en s k förenad poststation, vilket innebär att postgöromålen handhas av järnvägspersonal. Inom Värnamo postområde finns ytterligare två sådana poststationer, Broaryd och Skeppshult. Dessa är emellertid snarast unika, ty i hela landet finns det bara ett 40-tal förenade poststationer kvar. En tredjedel av dem ligger i Norrland och en tredjedel i Småland.

Redan 1866 tillämpades generellt den regeln att då post- och trafikgöromål kunde skötas av en och samma person på en järnvägsstation, var dess föreståndare skyldig att också förvalta poststationen. För de största stationerna skulle emellertid särskilda avtal träffas. Ersättningen för postgöromålen var rätt låg, men ändå i många fall flerdubbelt högre än vad de i hast tillsatta föreståndarna vid lantpoststationerna fick. Enligt ett kungligt brev den 23 februari 1872 skulle postarvodet vid järnvägsstationerna vara lägst 10 och högst 40 riksdaler i månaden. De nya föreståndarna för lantpoststationerna fick från den 1 januari 1874 belopp, som varierade mellan 15 och 300 riksdaler per år.

Det var inga stora krav på postgången under 1800-talet eller tidigare skeden av det snart 340 år gamla svenska postverket. Men det förekom ändå opinionsyttringar som ledde till förbättringar. En sådan förbättring blev följden av det beslut som generalpostdirektör Lagerhjelm fattade i januari 1833.

Beslutet har än i dag visst intresse, inte minst för den lättförståeliga formuleringen, och citeras här i utdrag:

»Till Postkontoret i Wernamo.

För att afhjelpa den långsambet i postcommunicationen emellan trakten kring Wernamo, samt Wexjö, Blekinge, Christianstad och norra delen af Skåne, som för närvarande äger rum och egentligen uppkommer derigenom, att posten från Wernamo till Wexjö fortskaffas öfver Ljungby, der den några dagar blifver öfverliggande, har Kongl Maj:tt uppå derom gjord underdånig hemställan, under den 22 sistlidne November i Näder förordnat, att en direct postgång 2ne gånger i veckan skall inrättas emellan Wernamo och Wexjö och sålunda ordnas, att Posten med särskild skjuts fortskaffas å de dagar och tider som närlagde Tabell utvisar från Wernamo till den på 3 3/8 miles afstånd derifrån belägna Säfvarps Postgård och tillbaka, men emellan Säfvarp och Wexjö både vid ned- och uppgående åtföljer Ljungby Posten.»

Studium av de gamla postala dokumenten är ibland roande. Det ger en översikt av de problem i smått och stort som våra kolleger i äldre tid hade att kämpa med. Ibland är dokumenten avfattade på tungt och svårsläst kurialspråk, ibland kan man förstå innehållet efter bara en genomläsning. I fyra stora band med dokument om Värnamo skall vi citera ännu ett. Det är ett 130 år gammalt beslut om att postkontoret i Värnamo på grund av kostnadsskäl inte kunde tilldelas en brandfri kassakista för förvaring av penningbrev.

»Uti Skrifvelse af den 3 dennes har Post Contoret anhållit att till förvarande af penninge remisser som dit inlemnas i ändamål att med posten afgå, men understundom blifwa natten öfwer å Post Contoret quarliggande, bekomma en brandfri Cassakista. Men då sådana persedlar af Post Werket bestås endast wid Post Contoren i Länsresidensen och å Gränsorterne, samt de öfrige Post Contorens förseende dermed skulle fordra en stor kostnad, till

hvars bestridande Post-Werket nu saknar all tillgång, finner Kongl Öfver Post Directeurs Embetet sig icke kunna till Post Contorets framställda anhållan lemna bifall. Stockholm den 21 februari 1843. Efter Nådigste Förordnande. Gust. Peyron.»

Lättare gick det att få en väska för posten mellan Växjö och Värnamo som ersättning för den väska, som den 30 september 1843 blev frånrövad postföraren, även om beslutet måste undertecknas av generalpostdirektören personligen. Om själva postrovet skrevs det åtskilligt i pressen, men det var inte ovanligt med postrån på den tiden.

År 1859 möter vi en våg av postrån. Även då drabbades Småland. Postiljon Hagert, som förde Stockholmsposten från Eksjö, blev natten till den 28 juli skjuten under färden mellan skjutsombyteställena Angaryd och Sunhult, ca fem mil från Eksjö. Postiljonen föll ned i åkdonet och »för-lorade sanningen», men skjutsbonden räddade posten genom att köra snabbt undan.

Detta rån följdes av fyra andra på hösten samma år, den 10 september mellan Arboga och Örebro, den 28 september vid Finneback nära Karlstad och samma dag vid Herrestad i Bohuslän, samt den 7 oktober vid Eskelhem på Gotland. I dessa fyra fall inskränktes personskadorna till några lätt särade postbönder och i bara ett av fallen kom rövorna åt någon större del av värdeposten.

Efter ett poströveri i december 1851 blev postkontoret i Värnamo anmodat att till Poststyrelsen skynsamlingen inkomma med uppgift på innehållet af det rekommenderade brevpaket till Göteborg, som från postkontoret åtföljde den rövade posten med specifikation över sedlarnas valör, littera och datum, om det i paketet hade inneslutits något rekommenderat brev med pengar.

Säkerhetsfrågan kom till behandling på ett tidigt stadium. Den 14 mars 1872 fann sig Poststyrelsen av »förekomne anledningar föranlåten förordna derom, att postdiligencernas baklådor skola förses med ett förändradt stängsel som, bättre än det hittills begagnade, är i stånd att förhindra inbrott i nämnde lådor under det åkdonen äro i gång.»

Tidskriften »Arkiv i Postväsendet», som utgavs i Hamburg, observerade postrånen på avstånd och hade funderingar om hur de skulle motarbetas. I oktobernumret 1859 finner vi följande:

»I stället för att avtaga synas poströverierna och försöken därtill inom Sverige så fruktansvärt tillväxa i antal, att man knappast kan längre kalla dessa företeelser sporadiska.

Vi hålla före att det mest verksamma medlet till postroveriets avskaffande vore att ställa postiljonscorpserna på militäriske fot, öva den i vapens hanterande, berättiga den till deras användande, bestraffa den då de icke med eftertryck begagnats, uppmuntra hos den mod, energi, hederskänsla; giva den åkdon som bättre förvara postväskorna

än nu är fallet; giva den till skjutsare icke barn utan fullvuxna personer, och på de större vägarna förena brevtransporter med persontransporter.

Den osäkerhet som för närvarande råder vid postföringen i Sverige, kan omöjligt undgå att uti andra nationernas ögon ställa oss på samma linje i detta hänseende, som Donaufurstendömen och sydamerikanska republikerna.»

För den tiden var det betydliga penningssummor som förvarades i Värnamo i avvaktan på vidare transport. »Kungl Öfver Post-Directeurs Embetet» fann i december 1843 för gott att besluta att två extra postiljoner skulle anställas i Värnamo för att åtfölja posterna fram och åter å ena sidan mellan Värnamo och Stigamo postgård och å andra sidan mellan Värnamo och Ljungby. Sedermera beslutades att postiljonerna skulle »i stället för Wernamo få sin station i Ljungby».

Posten gick enligt då gällande tidtabell måndagar och fredagar kl 6 från Ljungby, angjorde Dörrarps gästgivaregård kl 9 och Tännö kl 11.15 för att inträffa i Värnamo kl 12.45. Därifrån gick den kl 13.15 för att via Grytås, Störstorps och Stigamo posthemman komma till Jönköping kl 5 påföljande morgon. Det kan vara av intresse att också stickprovsvis beröra några av de problem som andra än de nu nämnda postmästarna haft att tackla. Anders Nyström (1796—1843) fick år 1828 ett brev från Poststyrelsen, eller som det hette på den tiden, kungl överpostdirektionen, i vilket det framgick att man saknade rapport om företagens brevöppning.

Enligt gällande bestämmelser skulle de brev som kvarlåg vid postkontoret oavhämtade efter ett halvt år öppnas i närvaro av magistratsperson och förteckning upprättas över deras innehåll.

I sitt svar angående anledningen till den uteblivna rapporten uppgav Anders Nyström bland annat följande:

»Under min mångåriga tjänstetid har aldrig något outtaget Bref varit quarliggande på Postkontoret öfver halfår eller kortare tid, emedan Bref sällan hitkommer till andre än i orten boende, till namn och hemvist kände Personer, hvilka låta hämta sina Bref, eller få dem sig tillställe med gifne Lågenheter — och då någon gång Bref hitländt till ökande å annor ort boende personer, har jag sökt och wunnit uplysning om deras rätte adresser och dit retounerat deras Bref. Biträde wid quarliggande Brefs öppnande saknas ej i Landsorten, emedan Pastor i församlingen, Dommaren i orten, Kronofogden och Håradsskrivaren, hvilka jag vågat förmoda dertill kunna anlitas i saknad af Magistrats person, alla bo inom en mil från Wernamo. Wernamo Kongl Postcontoir den 9. Mai 1828. Anders Nyström.»

Under postmästare Paul Billings tid fick poststyrelsen fatta beslut i en intressant tolkningsfråga. Billing, som tillika var fastighetsägare, begärde i skrivelse den 11 mars 1852 ersättning för att han tillhandahöll stallrum för de postförare hästar, som måste vänta i Värnamo på postens avfärdande. Till svar meddelade poststyrelsen den 5 april att, »då postföringen från Wernamo icke utgöres af Posthemmansinnehafvare utan genom beting och medelst Gästgifvareskjuts, och då den genom Kongl Brefvet den 3 December 1842 Postförare tillerkände förmon att vid tvungen väntning å post hafva rätt antingen till stallrum för deras hästar eller viss bestämd årlig ersättning derför, endast medgifvits Posthemmans-innehafvare, men ej Gästgifveriskjutskyldige och entreprenörer, som post fortskaffa, någon hyresersättning för tillhandahållande i Wernamo af stallrum åt postförare hästar på grund af berörde Kongl Bref icke kan Herr Postmästaren tilläggas.»

Filatelistiskt missöde.

I svensk filatelistisk historia har två frimärken kommit att få speciell anknytning till Värnamo. För en planerad portohöjning för paket 1918 trycktes i serien »Gustav V i medaljong» en upplaga av valören 55 öre i ljusblå färg och en av 80 öre i svart. Märkena blev emellertid obehörliga på grund av ny portoändring och släpptes inte ut. Av misstag kom dock ett antal till Värnamo och några blev makulerade med Värnamos poststämpel. Gamla domstolsprotokoll kan berättia en del tråkigheter i sammanhanget. Men det filatelistiska värdet av stämplade exemplar av 55- och 80-öresfrimärkena är högt!

Lantbrevbärfejden.

I slutet av 1950 blossade en kamp upp om lantbrevbärförarnas löner. Det var framför allt lantbrevbärförarna i Värnamo-området som ilsknade till och deras kamp gav inte bara anledning till stora rubriker och artiklar i ortspressen utan gav eko ut över landet i övrigt. Det blev en debatt med många och hårda överord. Det talades om slavsystém, ryska metoder och järnidåd. Svenska Postmannaförbundet — den fackförening som lantbrevbärförarna tillhörde — kallades i en tidning för en bakåsträvarorganisation. Bakom kampen och de hårda orden låg en uppgörelse mellan Postverket och Svenska Postmannaförbundet om nya grunder för beräkning av lantbrevbärförarnas arbetstid. Ett gammalt och orättvist lönesystém helt baserat på linjelängd, utan hänsyn till vilken tid arbetet tog, slopades. Lantbrevbärförarna fick nu betalt efter en arbetstid som beräknades på olika arbetstaktorer såsom postmängd, antal postlådor och stoppställen, linjelängd, vägnars beskaffenhet m.m. Så långt accepterades uppgörelsen av lantbrevbärförarna i Värnamo-området. Det som tände kampen var färdstättets inverkan på arbetstiden. Man fick längre arbetstid om man färdades med trampcykel än med

s k lättviktsmotorcykel. I Värnamo-området använde lantbrevbärarna med förkärlek »lättviktare» och ville inte finna sig i att få arbetstiden och därmed arbetslönen minskad.

Efter alla dessa rapsodiska återblickar på äldre tiders postfrågor kan det vara lämpligt med en kort resumé över postanordningar i Värnamo.

Vid sekelskiftet var det endast en brevvärd i Värnamo. I dag finns det 16 stadsbrevbäringsdistrikt och i tre av dessa använder man brevbarbilen »Tjorven». Sju lantbrevbärare kör varje vardagsmorgon ut från Värnamo och tillryggaläger en daglig färdsträcka sammanlagt av cirka 550 km.

Postkontorets förvaltningsområde omfattar kommunerna Gislaved, Gnosjö och Värnamo samt delar av Hylte och Vaggeryds kommuner. I området fanns i slutet av 1940-talet 44 underlydande postanstalter. De flesta har ersatts med lantbrevbäring och nu är 19 kvar. Antalet lantbrevbärare är 45 och de betjänar sammanlagt 8 500 hushåll och färdas närmare 3 300 km per dag. En av dem är den siste av lantbrevbärarna i landet som färdas med motorcykel och när han går i pension den 1 okt 1974 är den epoken slut.

De nya postlokalerna.

Postmästare Urban Ek och hans medarbetare tacklar de många problem som den dynamiska postala utvecklingen för med sig. De har också fått göra väsentliga arbetsinsatser vid planeringen och iordningställandet av nya postlokaler.

Postkontoret får nu sin hemvist i AB Betongblandarens nyuppförda fastighet i kvarteret Gillet. Kontorsadressen är Flanaden 3, där entrén delas bl a med Arbetsförmedlingen och Televerket. Postkontorets lokaler omfattar 1 443 m² jämte lastgård om 459 m², lastkaj om 104 m² och 23 bilupställningsplatser i fastighetens garage. Av de egentliga postlokalerna ligger merparten i fastighetens bottenvåning. För förråd disponeras 220 m² i källarplan.

Kassaexpeditionen får till en början 8 kassaplatser färdigställda och möjlighet att inreda ytterligare tre. I anslutning till kassaexpeditionen finns kassauppgörelserum, kassavalv och två tjänsterum för vaktföreståndare. Boxanläggningen har 279 boxar fördelade på sex sektioner — en välbehövlig ökning. Ankommande och avgående post behandlas i en 400 m² stor sal och i anslutning till denna finns tjänsterum för expeditörerna samt förråd och sanitära anläggningar. Till lokalerna hör vidare en kansliavdelning med separata tjänsterum samt lunchrum, konferensrum m m.

Tillfälliga datumstämplar i Värnamo.

I likhet med hundratals andra orter har Värnamo fått extra PR genom användning av tillfälliga datumstämplar. Premiären med tillfälliga stämplar i Sverige skedde redan 1866. Då användes under utställningen i Kungsträdgården i Stockholm en stämpel för att markera att post var inlämnad där. Det var emellertid ingen egentlig datumstämpel och den fick inte användas för makulering av frimärken. Det var med andra ord en motsvarighet till våra dagars »bredvidstämplar», som kommer till användning vid enstaka tillfällen, då posten av olika skäl inte offentliggörs stämpeln i cirkulär. Exempel på sådana fall är invigningen av paketsorteringsanläggningen i Malmö 1965 och invigningen av det nya posthuset i Växjö 1971. Det begränsade antal försändelser som fick sådana avtryck är eftertraktade av samlare.

Värnamo fick sin första tillfälliga datumstämpel i augusti 1961, då Svenska Missionsförbundets scoutor anordnade vikingalägret DANNAS. Stämpel nummer två hade rent postala motiv — det var en påminnelse om att postkontoret fyllde 200 år den 1 augusti 1965. När Sveriges Kristna Socialdemokraters Förbund höll sin kongress i augusti 1966, fick de en tillfällig datumstämpel i Värnamo, och i oktober 1970 celebrerade man Värnamo stads 50-årsjubileum med en stämpel. Slutligen blev frimärksevenemangent »Lägg märke till märke» i januari 1973 uppmärksammat med en Värnamostämpel.

1880-03-01—1965-05-31

Hörle

Länge efter det att järnvägen hade öppnats för allmän trafik finner vi järnvägspoststationen i Hörle i postanstaltsförteckningen. Det var med mars månads ingång 1880 som denna och två andra öppnades. En av de första järnvägsmännen i Hörle med ansvar för posten var stationsinspektorn Adolf Kuylenstierna, vars postarvode per år på 240 kr höjdes till 300 kr genom 1902 års allmänna reglering. När han avgick den 31 juli 1912, hade detta stigit till 360 kr.

Redan då var det tal om undersöka om det fanns behov av en poststation i Hörle så nära Värnamo stads postkontor. I varje fall bedömdes befattningen inte behöva vara av så hög status. Den uppehölls på vakans till den 1 oktober 1912, då stationsföreståndaren Salomon Svensson tog över ansvar för både post och järnväg.

Tyngdpunkten i kommunikationerna försköts genom järnvägen på så sätt att den omgivande landsbygden tunnades ut i viss mån. Detta gav utslag bland annat i att även små järnvägsstationer kunde bli mera långlivade, om än obetydligt, än de tidigare öppnade lantpoststationerna i järnvägens relativa närhet.

I Hörle följdes stationsföreståndaren Salomon Svensson av flera andra, men med effektiviserad och motoriserad lantbrevbäring kunde järnvägspoststationen utan men för kunderna ersättas med lantbrevbäring vid juni månads ingång 1965.

Vi lämnar spåret för en kort stund och besöker lantpoststationen i Fryele dit posten expedierades över Hörle.

7.

Kungörelse,

angående öppnande af poststationer.

Den 1 nästinstundande mars komma poststationer att öppnas vid de & Halmstad—Jönköpings jernväg belägna stationerna Hörle, Waggeryd och Lindefors. Stockholm, af Kongl. Generalpoststyrelsen, den 23 februari 1880.

WILHELM ROOS.

e. f.

B. Friman.

1874-01-01-1960-09-30

Fryele

På grund av poststyrelsens beslut den 22 december 1873 och som en följd av kronobrevbäringsreformen inrättades en åkande post mellan Värnamo postkontor och Fryeleds kyrka samt en gångpost mellan Voxtorps poststation och Rydaholms kyrka genom Gällaryds socken med början i januari 1874.

För skjutsen mellan Värnamo och Fryeled träffades ett avtal med gästgivaren Peter Abrahamsson i Fryeled Brunsgård. För gångposten mellan Voxtorp och Rydaholm skulle kronolänsmannen A P Dahl i Gällaryd ansvara enligt ett annat kontrakt. Ingen av de båda ägnade sig själva åt att befordra posten utan överlät detta åt "underentreprenörer". I Fryeled antogs kyrkoherden C J Tidander till poststationsföreståndare med 75 kr i årligt arvode.

När Peter Abrahamsson sade upp sitt postföringskontrakt i ett brev till poststyrelsen den 8 augusti 1874, begärde postmästare Frans Oskar Wallander i Värnamo att få byta ut den åkande posten mot gångpost och antydde samtidigt att korrespondensen i Fryeled var så obetydlig att poststationen skulle kunna ersättas med en lösväska. Den ende som hade nämnavärd post var ortens ordinarie domare på 7/8 mils väg från Värnamo och 1/2 mil från Fryeled.

Poststyrelsen tog inte upp frågan om eventuell indragning av poststationen i Fryeled men lät utbjuda postföringen på anbud. Detta kungjordes i kyrkorna på sedvanligt sätt och resulterade i ett anbud från possessionaten J Andersson i Bäckaskog som begärde kr 1:24 per mil, samt ett anbud från bonden Anders Rydin. Denne erbjöd sig att ta på sig uppgiften för kr 1:25 per mil.

Poststyrelsen beslöt att teckna kontrakt med Andersson, men landskansliet i Jönköping anmälde den 1 december 1874 till poststyrelsen att hemmansägaren Jonas Nilsson i Hallagården hade vänt sig dit med erbjudande att köra posten för kr 1:20 per mil. Detta kom emellertid för sent, eftersom ett kontrakt redan var undertecknat.

Följande år fick postmästare Wallander gehör för sitt förslag att byta ut körposten till Fryeled mot gångpost. Ett kontrakt tecknades den 7 oktober 1875 med målaren A B Askelund om gångpostföring två gånger i veckan för 90 öre per tur fram och åter.

När man under 1877 och 1878 planerade för lantbrevbäring, fick församlingarna efter hand del av de framväxande förslagen.

För Fryeleds del blev det fråga om indragning av poststationen. Den skulle ersättas med en lantbrevbärare i kombination med ett kommunombud. Landskansliets skrivelse i ärendet presenterades för kommunen genom kronolänsmän Svensson och togs upp till behandling vid en extra kommunalstämma den 14 april 1878. Protokollet avslutades med följande rader:

"Slutligen vill Kommunen värdsamligen anhålla det Kungl. Generalpoststyrelsen täcktes bibehålla Fryeleds poststation, mot det att kommunen åtager sig anskaffa och med en tredjedel - 25 kronor - avlöna en fullt kvalificerad stationsföreståndare, samt ävenledes anskaffa en pålitlig och passande postbärare mot en avlöning från Postverket av 100 kronor, en avgift som troligen icke kommer att överstiga den som åtföljer inrättandet av lantbrevbäring".

Det skulle senare visa sig, när landskansliet gjorde sin slutredovisning till poststyrelsen den 30 december 1878, att kommunalstämmans önskemål togs upp välvilligt. Landskansliet hade inte fått någon uppgift om kommunombud i Fryeled men tillstyrkte kommunalstämmans förslag.

Poststationen räddades således från indragning. Detta var dock oklart i det längsta och när organisten och skolläraren Lars Lignell erbjöd sig i ett brev till poststyrelsen den 20 november 1878 att överta befattningen som poststationsföreståndare, lät poststyrelsen dennes brev vila. Så behandlades också en några veckor senare inkommen skrivelse från den nyutnämnde kyrkoherden, som också aspirerade på befattningen. Efter årsskiftet beslöt poststyrelsen emellertid att anta Lars Lignell från den 1 maj 1879, då Tidander flyttade från Fryeled.

Postmästare Janne Lagerström i Växjö fann vid sin inspektion på hösten 1880 att poststationen sköttes väl men föreslog ändå dess indragning med samtidigt införande av lantbrevbäring mellan Värnamo och Fryeled. Den omorganisationen skulle enligt hans beräkning spara 60 kronor om året åt postverket. Förslaget beaktades emellertid inte av poststyrelsen.

Poststationen hade vid Lars Lignells pensionering från skollärartjänsten flyttats från kyrkbyn till dennes hemman Lilla Ånga. Åtskilliga år efter denna förändring skrev en handfull invånare i socknen till poststyrelsen och begärde att poststationen skulle flyttas tillbaka. Något av deras motivering framgår av följande utdrag ur brevet, daterat den 30 januari 1893:

"Nu är det såsom bekant ett på landsbygden vedertaget bruk att de om aftnarna från skolan hemvändande barnen pläga till sina hem och grannsamhälLEN medföra brev och genom postverket befordrade tidningar, varigenom posten på ett lättvindligt sätt sprids ut till sina bestämmelser inom socknarna. I följd emellertid av poststationens i Fryeled avlägsna belägenhet från skolloka-

len, kan den post, som anländer på onsdagarna aldrig utdelas förr än följande söndag, då den av kyrkfolket avhämtas.

Men enär vägen mellan kyrkan och Lilla Änga även för kyrkfolket är lång och motbjudande, så har församlingen, för att någorlunda bekvämt få sin post, måst utgiva en årlig utgift av femton kronor, som utbetalas till kyrkvaktaren mot det att han varje söndagsmorgon från poststationen avhämtar och vid kyrkan utdelar den under veckan ankomna posten".

Brevet som kan förefalla vilseledande, eftersom Änga bara ligger en dryg kilometer från kyrkan, utmynnade i en framställning att poststationen skulle flyttas till skolhuset invid kyrkan och att Lars Lignells svärson, organisten Alfred Ericsson skulle bli föreståndare, något som postmästare Lorentz Sylwan i Värnamo tillstyrkte. Efter utredning och en omfattande skriftväxling föreslog postinspektionen i östra distriktet den 3 maj 1893 att postföringen mellan Värnamo och Fryeled skulle dras in och att posten till Fryeled i stället skulle befordras med gående bud från Hörle samt att poststationen i Fryeled skulle flyttas till kyrkbyn. Poststyrelsen beslöt enligt förslaget, vilket också innebar att Fryeleds poststation överflyttades från Värnamo till Nässjö postområde.

Nu blev Alfred Ericsson föreståndare för poststationen i Fryeled, men han gjorde redan den 1 december 1893 en skriftlig uppsägning, vilken även omfattade gångposten mellan Hörle och Fryeled. Ansvaret för den hade han nämligen också tagit på sig.

Lars Lignell anmälde nu sitt intresse att återta befattningen, men samtidigt förelåg en ansökan från den vid nyåret 1894 tillträdande organisten och skolläraren A J Rydin. Efter en vakansperiod på tre månader fick den sistnämnde ett kontrakt att gälla från den 1 april 1894, avseende såväl postföringen som poststationens skötsel.

Kontraktet om postföringen överflyttades i oktober 1898 från Rydin till Hans Johan Johannesson i Granstorp och kort tid senare till P J Petersson i Höängen.

Vid 1904 års början övertogs poststationen i Fryeled av folkskolläraren och organisten Anders Gustaf Lönnkvist mot 150 kronor i årsarvode, d v s en höjning med 50 kronor.

Efter Lönnkvist ansvarade Karl Arvid Esaias Gustafsson (1929-1944) och Vivan Salomonsson (1944-1960) för poststationen i Fryeled. Poststationen ersattes med modern lantbrevbäring vid oktober månads ingång 1960.

Under en övergångstid fanns ett postombud (s k inlämningsställe) kvar i Fryeled med Vivan Salomonsson som ansvarig till och med augusti 1962 och därefter Gunnel Elisabet Lundström. Postombudet avvecklades med mars månads utgång 1964. I dess datumstämpel fanns gravyren VÄRNAMO POB 1.

Klevshult

1885-01-01–1968-05-11

Vi återvänder till vårt järnvägsspår efter denna till synes långa avvikelse som exempel på bekymmer för de tidigare lantpoststationerna och villkoren för deras föreståndare.

Det byggdes inte någon station i Klevshult vid tågstarten. Men efter närmare fem år fick trafikchefen vid Halmstad-Jönköpings järnväg i november 1884 ett brev från postinspektör Hugo Winroth i Malmö med tack för informationen om att en järnvägsstation hade inrättats i Klevshult. Den informationen hade också innehållit en antydning om att invånarna i trakten önskade en poststation. Nu uppgav Winroth att *"bästa sättet att erhålla denna önskan uppfyllt torde vara om respektive korrespondenter hos Kungl. Generalpoststyrelsen petitionerar om att erhålla poststation inrättad vid järnvägsstationen i Klevshult"*.

Nog kunde byråkraterna krångla till det, även språkligt. Men det dröjde inte länge förrän klevshultsborna tog sig samman och skrev en petition. Nämndemannen och ledamoten i Östbo härads ägodelningsrätt förde pennan. Han menade att genom en poststation i Klevshult skulle stora fördelar beredas korrespondenterna inte bara inom Åkers socken utan också i de angränsande socknarna Kävsjö, Hagshult och Fryele, "vilka fördelar komma att tillskynda postverket inkomster".

Kyrkoherden i Åkers och Kävsjö församlingars pastorat förordade framställningen med en samtidig anhållan att "Åkers och Kävsjö poststationer måtte på samma villkor som förut bibehållas". Denna önskan förstärktes i ett separat brev, i vilket kyrkoherden också föreslog att kärrposten från Kävsjö och Åker skulle gå till Klevshult i stället för Skillingaryd. Han ansåg sig därigenom ha visat "en öppen blick för alla deras fördel som mer eller mindre beröras av denna i postväg viktiga reform, vilken ingalunda hör till det onyttiga skapandet och omskapandet på vår tid".

Med förslaget om att låta Klevshult bli centralpunkt för postföringen väckte kyrkoherden många känslor till liv redan innan den påtänkta poststationen inrättades. Detta skulle senare resultera i stor oenighet om hur postgången egentligen skulle vara för det gemensammas bästa.

Poststyrelsen tog vid behandling av frågan om en poststation i Klevshult inte ställning till någon eventuellt ändrad postföring. Kort och gott beslöts vid föredragning den 5 december 1884, att en förenad post- och järnvägsstation skulle öppnas i Klevshult med 1885 års ingång. De tåg som hade med sig postkupéexpeditionen nr LV, som beteckningen var på den tiden, stannade inte i Klevshult enligt tidtabellen. Denna hade en fotnot med uppgiften att tågen "*passera i så sakta fart poststationerna i Klevshult, Kärda, Bredaryd, Fröslida och Sperlingsholm, att postutväxling kan äga rum mellan dem och postkupéexpeditionen nr LV*". De fyra sistnämnda stationerna låg utmed sträckan mellan Halmstad och Värnamo.

Sådan postutväxlingsform vore otänkbar i våra dagar men inte sällan anlitad på den tiden. Det förekom också **kastpost**, när tåget inte gick tillräckligt sakta för att möjliggöra utväxling i båda riktningarna.

Som ansvarig för poststationen i Klevshult utsågs stinsen. Jag har inte funnit någon uppgift om vem som hade det ansvaret år 1885, men tio år senare tillträdde Anders Sixten Johansson. Han fanns på plats i drygt tio år. Därefter har följande järnvägsanställda haft ansvar för postservicen i Klevshult: Johan Gunnar Andrén (1906-1925), Gustaf Olof Pontus Widesheim (1925-1931), Johan Oskar Carlsson (1931-1937), Jacob Gunnar Leopold Abrahamsson (1937-1952), Carl Albin Larsson (1952-1956), Olov Göthe Jansson (1956-1963) och Anders Erik Oskar Blomberg (1963-1968). Poststationen avvecklades i samband med att postverket införde en helt ny sorterings- och transportorganisation den 12 maj 1968.

Skillingaryd

1861-06-15-

I fortsättningen på vår tänkta resa kommer vi till en plats med ovanligt gamla anor för posten. Vi får gå tillbaka så långt i tiden att järnvägsbyggandet ännu inte kommit i gång på allvar.

Inför portoreformen och tillkomsten av frimärken den 1 juli 1855 låg man tidigt i startgroparna bland annat när det gällde frågan om var brevlådor skulle sättas upp till båtnad för korrespondenter som lätt ville bli av med sina brev utan att lämna dem till en passerande postförare eller besöka sig med att besöka ett postkontor.

Poststyrelsen kontaktade länsstyrelserna i denna fråga och de rådgjorde med sina underlydande. I detta sammanhang anmälde kronofogde C Höök i Värnamo den 21 december 1854 i ett "*ödmjukaste memorial*" till landskansliet i Jönköping, att de enda platser inom Östbo härad, där det kunde behövas brevlådor var Skillingaryd och Nederled. Behoven skulle motiveras och Höök skrev:

"Å båda ställen äro större gästgiverier och handelsbodas; bägge ligga vid allmän väg och där flera vägar sammanstöta. Förbi bägge dessa ställen färdas ordinarie poster flera dagar i veckan - å Skillingaryd är Jönköpings regementes kampementsplats.

Ett villkor för en brevlåda för avgående post var att den sattes utmed en redan befintlig postlinje och att det fanns någon på platsen som kunde få uppdraget att ha tillsyn och vård om brevlådan.

Av en annan anledning uttalade sig C Höök närmare sju år senare, i ett memorial den 14 januari 1861, om på vilka platser det kunde vara anledning att inrätta poststationer. Poststyrelsen hade anmodat landskanslierna att lämna förslag på sådana platser, sedan regeringen den 9 mars 1860 hade beslutat att poststationer skulle få inrättas på landsbygden.

Innan poststationer kunde inrättas på landsbygden enligt medgivande i ett kungabrev den 9 mars 1860, fanns det i vårt land i stort sett inga andra fasta postanstalter än postkontor, vid denna tidpunkt 175 stycken. Av dessa var 48 postexpeditioner, en benämning som kan skapa problem för dem som inte sysslats med posthistoria. Jag brukar av praktiska skäl kalla även dem för postkontor. De var i praktiken en lägre klass av postkontor. De högsta klasserna var enligt vokabulären postkontor och de lägsta klasserna var postexpeditioner. Båda slagen var med få undantag förlagda till städer.

När det nu gällde förslag på poststationer var man restriktiv. Även denna gång föreslog Höök Skillingaryd och Nederled. Den sistnämnda platsen skulle dock få vänta länge innan där öppnades någon poststation. Beslut fattades däremot om att en poststation skulle inrättas i Skillingaryd sedan Hööks förslag blivit utrett.

Till föreståndare antogs handlanden Carl Thelander, när poststationen öppnades den 15 juni 1861 som en av de tidigaste i Småland. I Säby vid Tranås hade en öppnats redan den 15 februari 1861 och Näshult fick en poststation samtidigt med Skillingaryd. Årsarvodet till föreståndare Thelander blev 200 kr, höjt till 250 kr från oktober 1866. Från och med juli 1876 kunde han kvittera ut 400 kr om året.

Med järnvägens tillkomst blev Thelander uppsagd med motive- ringen att poststationen skulle flyttas till järnvägsstationen. Då vände sig emellertid den 60-årige Thelander i ett brev till poststyrelsen den 11 december 1879 med begäran att få fortsätta förestå poststationen. Till detta ställde sig vid remissbehandlingen postinspektionen välvillig och tillstyrkte bifall, *"helst som det torde vara förenat med Postverkets sanna intresse, att en poststation, sådan som i Skillingaryd, där stor rörelse förekommer, handhaves av en person, som kan ägna sin tid mer uteslutande åt Postverkets tjänst, än vad som torde vara fallet, då posttjänst bestrides av järnvägsstationsföreståndare, vilka, med få undantag, betrakta postens skötande såsom en underordnad bisak"*. Det skulle också visa sig ett stycke in på det nya seklet, att förmodandet var riktigt.

Så kom det sig att poststationen inte förenades med järnvägen i Skillingaryd förrän i samband med Thelanders avgång. Stationsinspektör Nils Johan Karlsson fick ta ansvar för postgöromålen 1885 och behöll det ansvaret i ett kvarts sekel. När han avgick i april 1910, tog Johannes Schönberg över. Året innan hade poststyrelsen tagit ställning till frågan om att inrätta ett postkontor i Skillingaryd, i detta fall ett förvaltningspostkontor, eventuellt med underlydande poststationer.

Detta har sannolikt föga intresse för de järnvägsintresserade läsarna. För andra hänvisar jag till posthistorisk skrift 73 och inskränker mig här blott till att nämna en orsak till att tanken på ett förvaltningspostkontor förföll: Jönköpings regemente planerades inom närmast följande år bli flyttat från Skillingaryd till Jönköping.

Kunderna var emellertid missnöjda med hur järnvägspoststationen sköttes. I ett brev den 15 april 1909 med många underskrifter begärdes att poststationen skulle skiljas från järnvägsstationen. Poststyrelsen fann emellertid vid föredragning den 20 juli 1909

"för närvarande icke skäl föreligga för skiljande av poststationen i Skillingaryd från järnvägsstationen å platsen". Till detta uttalande bidrog kontrollören Uno Tillys uttalande. Efter ett besök kunde han intyga *"att förhållandena vid poststationen i Skillingaryd blivit bättre och att vid tillfället intet av vikt vore att anmärka mot poststationens skötse"*.

Johannes Schönberg fick alltså fortsatt ansvar för post och järnväg. Han efterträddes den 1 september 1916 av stationsinspektör Hans Georg Håkansson, som förut varit chef för post och järnväg i Reftele. Postdirektör Adolf Malmgren, som tidigare hade förutsatt nedgång i trafiken, fick i stället veta att det gick stadigt uppåt. I längden var det helt enkelt omöjligt eller i varje fall olämpligt att förena post- och järnvägsgöromål.

Den 1 september 1920 skildes därför post och järnväg åt. Ellen Carlsson, som hade varit föreståndare för poststationen i Stockaryd 1916-1920, blev nu föreståndare för den från järnvägsstationen utflyttade poststationen i Skillingaryd. Hon fick den föga postalt klingande titeln stationsmästare från den 1 juli 1923, då poststationen statushöjdes till postexpedition.

Den titeln avvecklades den 1 juli 1977 i samband med att man ändrade termen postexpedition till lokalpostkontor. Längre innan dess hade Ellen lämnat över till Martin Kristiansson, som var postchef i Skillingaryd 1938-1945. Han följdes av Albin Ledin (1945-1958), John Johansson (1959-1962) och Åke Dahlin (1962-1985). Den 1 november 1985 tog Claes-Göran Claesson över styret i Skillingaryd, då med ansvar för postservice till 2.200 hushåll. Sedan dess har den siffran stigit med omkring 180 hushåll.

Vi lämnar åter vårt spår och tar oss landsvägsledes sydväst ut för en titt på en av de äldre lantpoststationer, till vilken post expedierades över Skillingaryd, men där järnvägens relativa närhet och bilismens snabba utveckling gjorde en postal stödjepunkt utanför järnvägen obehövlig kort tid efter andra världskrigets slut.

Aker

1874-01-01–1879-03-31
1880-12-01–1950-08-31

Åkers församling var en av de många som fick en egen poststation, när ansvaret för kronobrevbäringen i Småland övertogs av postverket med 1874 års ingång. Organisten S J Svensson antogs till föreståndare. Han var inte nöjd med det arvode på 75 kr om året som hans avtal medgav och lyckades efter framställning till poststyrelsen den 23 november 1874 få det höjt till 100 kr.

Svenssons begäran i juli 1875 om att dessutom få ersättning av postmedel för *"ved, ljus, papper, lack, segelgarn, stämpelsvärta mm"* blev dock avslagen, men ett drygt år innan poststationen drogs in, fick han årsarvodet höjt till 150 kr.

Poststationen drogs in den 31 mars 1879 och de som använt sig av den måste nu anlita postföraren när denne passerade Åker på vägen mellan Skillingaryd och Kävsjö. Något kommunombud var inte utsett för Åkers socken men J Johansson erbjöd sig i ett brev till poststyrelsen den 29 maj 1879 att "hålla postvakt". Han utbad sig en årslön på 25 kr och skrev att om hans anbud antogs, kunde man *"vara lika tryggad att skicka värdeförsändelser med postföraren som när här var station"*.

Johanssons brev försågs den 3 juni 1879 med en påteckning i poststyrelsen om att förslaget inte ansågs kunna bifallas. Redan följande år kunde invånarna i Åker ändå glädja sig åt att få sin poststation tillbaka, men kvarnarna malde långsamt. Det tog nämligen nära nog ett helt år efter att postfrågan hade förts på tal vid en extra kommunalstämma den 28 december 1879 innan man kom till skott.

Under ärendets förberedelse frågade kronolänsmannen A Boberg om *"Åkers församling finnes villig bidra för inrättande av ny poststation"*. Detta speglades i en protokollsanteckning under den extra kommunalstämman: *"enär behovet av bidrag icke för församlingen är känt, stannade den i ovisshet huru mycket och på vad sätt ett sådant bidrag skulle bestämmas"*.

Efter diskussion om knappa medel på grund av att församlingen var "hårt tryckt i varjehanda skatteförhållanden" stannade man för att erbjuda "husrum för station" och hålla "väska med lås för postens förvarande under transport mellan Skillingaryd och Åker" samt att bidra med 25 kronor till föreståndarens lön.

I ett brev till poststyrelsen den 26 maj 1880 vidareförde landskansliet kommunalstämmans beslut, men i Stockholm förklarades *"berörda framställning icke kunna vinna avseende, därest icke lämplig person åtager sig att förestå stationen mot ett årligt arvode från postverket av högst femtio kronor"*.

Nu hölls den 4 juli 1880 ännu en extra kommunalstämma i Åker. Protokollets enda paragraf uppgav då att organisten S J Svensson ansågs lämplig till poststationsföreståndare *"mot ett årligt lönetillskott från postverket av femtio kronor"*.

Därmed var formaliteterna klara och poststyrelsen beslöt att poststationen skulle återinrättas den 1 december 1880. Det framgår inte av handlingarna i postens arkiv hur mycket kommunens bidrag blev, men sannolikt blev Svensson långt ifrån överbetald.

I december 1882 tecknades ett kontrakt med organisten Karl Anders Andrén om att överta poststationen. Hans årsarvode blev oförändrat 50 kronor men detta byte av föreståndare hade föregåtts av ännu en indragningsprövning. Organisten Svensson hade nämligen redan den 22 april sagt upp sig villkorligt att gälla från 1882 års utgång *"i den händelse ej Kungl. Generalpoststyrelsen finner skäligt tillöka poststationsarvodet med 100 kronor årligen"*. Vid en extra kommunalstämma i sockenstugan den 19 juni 1882 hade församlingen uttalat *"att de icke tycka sig vilja göra något tillskott, då andra kommuner här i trakten icke äro förbundna med detsamma"*.

Frimärksförsäljningen i Åker under 1881 hade uppgått till kr 226:68 enligt den statistik som visades vid den följande utredningen. Poststyrelsen gick inte med på någon höjning av arvodet och Karl Andrén tillträdde på nyåret 1883 med den låga ersättningen, sedan landskansliet i ett brev till poststyrelsen den 28 november 1882 hade vitsordat att poststationen var "behövlig för tjänsteförsändelser och av nytta för allmänheten".

Poststationen flyttades till Andréns bostad. Han fann sig länge i sin låga avlöning. I ett brev den 1 mars 1886 till poststyrelsen begärde han emellertid höjning till 120 kr. Han gjorde samtidigt en villkorlig uppsägning av sitt avtal. Kronofogden förklarade att det inte fanns någon lämplig person som var villig att åta sig befattningen med den låga årslönen. Därför fick Andrén den önskade höjningen.

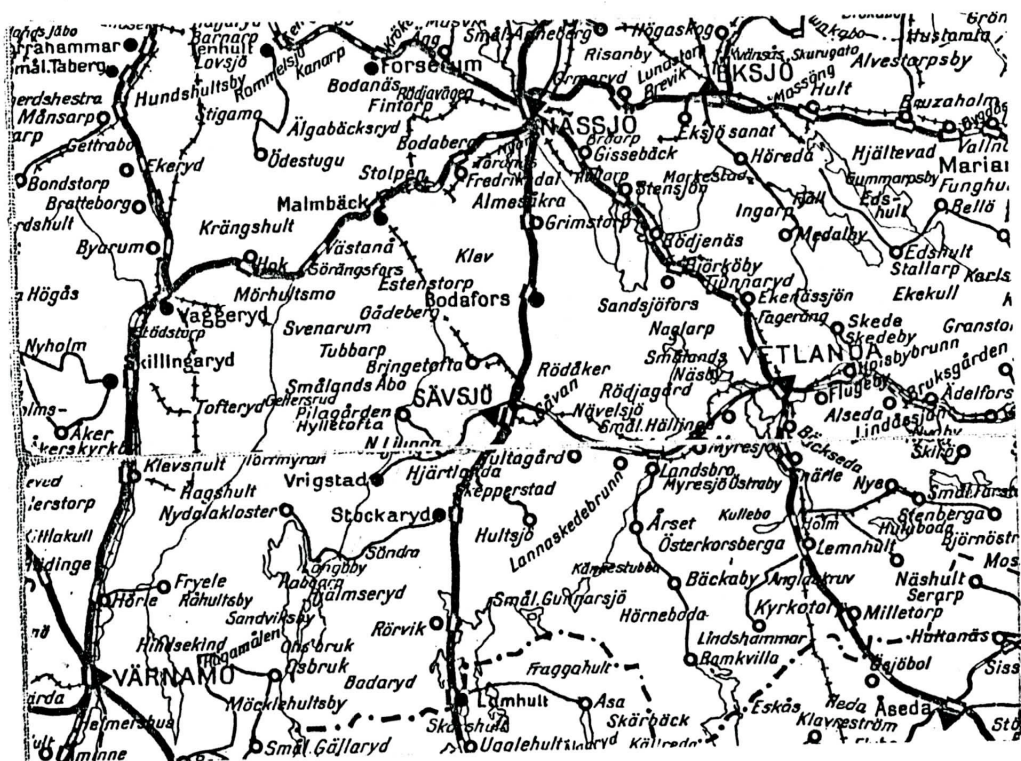
På motsvarande sätt lyckades Andrén höja sitt årsarvode till 250 kr från den 1 juli 1891. Ett försök att få ännu bättre lön genom hans brev den 8 februari 1905 misslyckades, men med 1913 års ingång fick han ett personligt tilläggsarvode på 50 kr om året. Det hade

han glädje av bara detta enda år, för från och med 1914 övertog handlanden Henning Gottfrid Johansson poststationen, nu med 280 kr i årsarvode.

Under drygt 36 år var Johansson ortens postchef och fick vid sin avgång 1950 ett s k årligt understöd på 1092 kr. Något ordnat pensionssystem fanns då ännu inte för de avtalsanställda i postverket.

Poststationen drogs in med augusti månads utgång 1950 och ett postombud svarade övergångsvis för närservice åt dem som inte kunde ha direktkontakt med lantbrevbäraren. Postombudet avvecklades den 13 maj 1958.

Utdraget ur 1948 års post-, järnvägs- och telekarta visar att poststationen i Åker ännu fanns kvar. Två år senare drogs den in, som framgår av cirkulärnotisen nedan, då ersatt med ett postombud under åtta års tid.

2:0

Den 1 september 1950 öppnas poststation benämnd **Karlskrona 3** i stadsdelen Saltö inom Karlskrona stad. Öppnande av ny poststation m. m.

Poststationerna Hönsinge, Stora Ved och Åker indragas med utgången av innevarande augusti månad. (Dt 319. 50, I b 829. 49, Dt 1841, 1919. 50.)

1880-03-01–1884-10-14
Namn Götafors 1884-10-15–1886-08-31
Namn Vaggeryd 1886-09-01–

Vaggeryd

Som jag nämnt i flera sammanhang sammanföll inte alltid den dag då tågen började gå i allmän trafik på en ny tillkommande delsträcka med den dag då post började expedieras i järnvägsstationen eller då postbefordran vidtog på järnvägssträckan. "Födelsedagen" för poststationen i Vaggeryd blev den 1 mars 1880, då postledningen tillämpade lång framförhållning i den egna omorganisationen, som torde framgå av förordet.

Från den 1 mars 1880 var stationsinspektorn ansvarig för servicen i den poststation som då öppnades i Vaggeryds järnvägsstation. Troligen var det från början Karl Artur Hjelmström.

Turerna kring den första poststationen i Vaggeryd verkar förbryllande när man söker i de gamla dokumenten. I ett brev från Halmstad-Jönköpings Järnvägs AB den 19 september 1884 till poststyrelsen meddelas "att från och med den 15 nästa oktober stationen i Waggeryd kommer att upphöra samt station vid Götafors i stället inrättas".

Utan att ange personnamnet anmälde postinspektören i Malmö den 8 oktober 1884 till poststyrelsen "att samma person som för närvarande förestår poststationen i Waggeryd kommer att sköta den i Götafors". Här torde man ha syftat på Karl Artur Hjelmström. Denne avlöstes den 1 april 1885 av Carl Gustaf R Thelander.

Med det nya namnet på stationen fick han inte stämpla post så särskilt länge, för efter mindre än två år kom det ett brev till postinspektionen, daterat den 11 augusti 1886 och med följande inledning:

"Sedan stationsbyggnader numera blivit uppförda vid Waggeryd, ej fullt en kilometer norr om Götafors station, kommer i anledning härav sistnämnda station att indragas från och med den 1 nästkommande september, då samma dag stationen Waggeryd öppnas för allmän trafik".

Stationsinspektorn F A H Östberg tog enligt ett förordnande, daterat den 20 augusti 1886, över ansvaret för poststationen i Vaggeryd, nu med 300 kr i årsarvode. Detta höjdes i etapper till 360 kr 1896, 420 kr 1899 och 540 kr 1902.

Stationsinspektör Ivar Alrik Hultin tog över enligt ett förordnande i februari 1904, följd av Amandus Lindahl i december 1909. När Axel Sterner tog över den 1 juni 1916, blev det bara för en kortare period som både stationsinspektör och postchef. Äktenskapet mellan järnväg och post upplöstes nämligen den 1 augusti 1919 och nu blev Axels hustru Jenny Sterner poststationsföreståndare. Poststationen inrymdes då i Grants hotell men flyttades 1922 till Linnégatan och sex år senare tvärs över gatan till en fastighet i hörnet mellan Linnégatan och Östergatan.

Efter Jenny Sterners död i januari 1929 övertogs poststationen av Sven Mikael Sterner. Han fick fortsätta att vara chef när poststationen statushöjdes till postexpedition den 1 april 1939 och han blev kvar till sin pensionering. Erik Elfving utnämndes på chefsstolen 1965 och med 1981 års ingång var det Bengt Sandahl som tog på sig ansvaret för postservice till drygt 2300 hushåll med postadress Vaggeryd. Därtill kommer ca 600 hushåll med postadress Hok, vars post distribueras från Vaggeryd.

Vaggeryds municipalstämman gjorde år 1918 en framställning om att få byta ut poststationen i Vaggeryd mot ett postkontor, d v s en självständig förvaltningsenhet med underlydande poststationer. I detta avseende kan man göra en jämförelse med Skillingaryd, där ett förvaltningspostkontor också fördes på tal vid ett tillfälle. Postdirektör D Broberg uttalade sig bl a på följande sätt i sitt remissyttrande angående Vaggeryd under utredningen:

"Ett postkontor i Vaggeryd skulle kunna bli en synnerligen lämplig samlingspunkt för ej så få poststationer, nämligen alla poststationerna å sträckorna Vaggeryd-Jönköping, Vaggeryd-Nässjö och Vaggeryd-Värnamo jämte de lantpoststationer som ha sin post över dessa järnvägsstationer. Samtliga dessa poststationer äro 16 till antalet, nämligen poststationerna i Bondstorp, Bratteborg, Byarum, Ekeryd, Fredriksdal, Fryele, Hovslätt, Hok, Hörle, Klevshult, Malmbäck, Månsarp, Norrahammar, Skillingaryd, Smålands Taberg och Åker.

Härtill skulle komma två postföringslinjer, nämligen Månsarp-Bondstorp och Hörle-Fryele samt åtta lantbrevbäringslinjer, nämligen Byarum - Odaskog, Fryele - Björkefors - Fryele, Hok - Norra Hubbestad, Klevshult - Häradsö - Klevshult, Klevshult - Torrmyran - Klevshult, Malmbäck - Barkansjö - Malmbäck, Skillingaryd - Tofteryd och Skillingaryd - Åker.

Ett postkontor i Vaggeryd finge sålunda ett ganska betydande verksamhetsområde på samma gång postkontoren i Jönköping och i synnerhet Nässjö skulle vinna en högst avsevärd lättnad i arbetet."

Med ytterligare argument tillstyrkte postdirektören utbyte av poststationen i Vaggeryd mot ett postkontor. Vid föredragning den 6 april 1918 ansåg poststyrelsen emellertid "förevarande framställning icke böra för närvarande föranleda åtgärd".

1880-03-01 -
Namn Lindefors 1880-03-01-1882-12-24
skild från järnvägen 1959-07-01

Hok

På vår tänkta färd lämnar vi Vaggeryd, som senare skulle bli knutpunkt i det småländska järnvägsnätet. Nästa station hette Lindefors vid tågstarten och hade samma namn när poststationen öppnades där den 1 mars 1880. Detta skulle ändras knappt tre år senare som framgår av det följande.

Inledningsvis ser jag mig ha anledning att framhålla ortens tidiga betydelse i kommunikationssammanhang på samma sätt som Skillingaryd. I ett brev från kronofogden Carl Wallerström i Vrigstad svarade han på landskansliets förfrågan i januari 1855 om var inom häradet, "utom vid postexpeditionen i Vrigstad, brevlåda lämpligen kunde anbringas för beredande av därmed åsyftade bekvämligheter, vore av behovet påkallad"

Som framgår i avsnittet om Skillingaryd ingick denna korrespondens i förberedelserna för att införa enhetsporto och frimärken. Carl Wallerström föreslog "Lindefors Bruk, beläget mellan Jönköping och Vrigstad, 3 1/4 mil från det förra samt 2 1/4 mil från det senare, och vars ägare Herr Brukspatron Killander till en dylik lådas förläggande därstädes givit sitt samtycke".

Man hade alltså möjlighet att bekvämt skicka frankerade brev från Lindefors redan i juli 1855 utan att behöva invänta den passerande postföraren. Men bekvämare och bättre för postgången i båda riktningar blev det givetvis, när järnvägen kom. För den järnvägsstation som öppnades den 1 mars 1880 blev stationsinspektör Wilhelm Montelin ansvarig, snart nog avlöst av Lars Anders Johansson.

Lindefors var järnvägens ändstation till och med den 20 december 1880. Följande dag öppnades den sista delsträckan, Lindefors-Nässjö för allmän trafik och stationsnämnet Lindefors byttes mot Hok den 22 december med samtidig flyttning till en annan byggnad. Naturligtvis måste postverket hänga med i namnändringen, men formellt döptes Lindefors poststation om till Hok den 25 december, då stavat Hook.

Lars Anders Johansson efterträddes 1909 av stationsföreståndare Carl Lindquist, som flyttade till Smålandsstenar 1916.

Ny chef i Hok under en period på nära 30 år blev K A Fallenius och därefter ansvarade följande järnvägsmän för posten där: Hilding Alfred Wallander (1945-1953), John Valfrid Rybeck (1953-1957) och Bertil Lennart Barvhed (1957-1959).

Den 1 juni 1959 stathöjdes poststationen till postexpedition, fick år 1977 beteckningen lokalpostkontor enligt ny terminologi och från 1986 med förleden lokal slopad, då alla fasta postanstalter med kundbetjäning skulle börja kallas postkontor. Enkelt, kan man tycka, med den snåriga terminologi som funnits tidigare inom posten. Tyvärr förefaller den ha blivit snårig igen efter bolagsbildningen, varefter jag helst avstår från att söka finna den korrekta benämningen för olika enheter.

Erik Axelborn blev chef för posten i Hok 1959, följd av Gunnar Einemo (1961-1964), Sabina Johansson (1965-1974) och Gärd Bäckdal från januari 1975. Utvecklingen gick i fel riktning, så att säga, och i Hok fann postledningen anledning att liksom på många andra platser lämna postkontoret på entreprenad.

Så skedde den 1 juni 1998 och därmed ingår postkontoret i den stora grupp som kan kallas "post-i-butik".

1874-01-01-

Malmbäck

Nästa uppehåll gör vi i Malmbäck. där det fanns en lantpoststation sedan kronobrevbäringsreformen med 1874 års ingång. Handlanden N Isackson var föreståndare vid starten. Han efterträddes den 1 mars 1876 av färgaren O Hagberg. Denne blev uppsagd när järnvägsbyggnationen pågick, och när järnvägen togs i bruk för allmän trafik på den sista delsträckan mellan Lindefors och Nässjö den 20 december 1882, öppnades en järnvägspoststation.

Där fick Fredrick Malcolm Lilliehök ta ansvar för postservicen. Han efterträddes 1896 av Johan August Lindberg, efter kort tid avlöst av Sven Nilsson Lindström. Därefter har följande järnvägsanställda haft ansvar för posten i Malmbäck: C A Swahn (1898-1899), Johan Agaton Andersson (1899-1912), Oscar Alfred Kleberg (1912-1916), David Andersson (1916-1932), Tore Fredrik Vilebring (1932-1935), Carl Fredrik Lindgren (1935-1943) och Erik V Ekholmer (1943).

Vid skilsmässan från järnvägen den 1 april 1943 blev Signe W Maria Weidolf chef. Poststationen höjdes till expedition den 1 februari 1946 och chefsbefattningen har därefter innehafts av Linnea Maria Niklasson, Bernt Andersson och Anne-Marie Gillström. I ny giv av Posten AB finns numera en "post-i-butik" hos ICA.

Fredriksdal

1898-01-01-1967-05-31

Det var inte självklart att efter hand nytilkommande järnvägsstationer förenades med postservice, men så blev fallet i Fredriksdal i Barkeryds socken. Där blev en station anlagd på hösten 1897. Vid detta tillfälle använde Fredriksdals-borna och säteriet i Almesåkra en lösväska för utväxling av post med Nässjö postkontor.

Den 15 november 1897 skrev verkställande direktören för järnvägsaktiebolaget, A Åkerhielm, till poststyrelsen med anmälan att järnvägsstationen skulle öppnas den 1 januari 1898 och att stationskarlsförmannen vid Jönköpings hamnstation Johan Peter Lindberg hade *"tillförbundits att, om och när poststation samt postsparbankskontor komma att i Fredriksdal inrättas, jämväl förestå dessa"*.

I början av december 1897 kom ett brev från Johannes Larsson i Sjöafall med förfrågan om man *"på stationen kan från 1 januari prenumerera på tidningar och avhämta sin post"*. Johannes Larsson tillade, att han hade skänkt jord till stationsområdet *"och haft mycket besvär med insamlade av det kontanta bidrag som bolaget fordrade för anläggning av station"*.

Poststyrelsen beslöt att en förenad post- och järnvägsstation skulle öppnas i Fredriksdal den 1 januari 1898. Johan Peter Lindberg fick 120 kr om året för sitt arbete med posten. I oktober 1900 fick han byta tjänst med August Carlsson i Åtran.

Johan Fredén blev post- och järnvägschef i Fredriksdal den 1 oktober 1916 och efter dennes c:a två decennier långa period ansvarade följande järnvägsmän för posten där: Carl S N Nyberg (1937-1942), Artur Gunnar M Andersson (1942-1959) och Rune Öjeling (1959-1967). Järnvägen förstatligades den 1 juli 1945.

När SJ gjorde järnvägsstationen obemannad från och med juni 1967, blev poststationen indragen. Berörda hushåll anslöts då till en lantbrevbäringslinje från Nässjö.

Nässjö

Verksamheten vid postkontoret i Nässjö har inte varit föremål för någon form av förening med järnvägsgöromål, varför detta postkontor kan lämnas därefter i detta sammanhang, som framgår av slutraderna i förordet. Vissa uppgifter lämnas i posthistorisk skrift 218.